

BALAŽEVIĆ Éva

Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű
Tanítóképző Kar
Szabadka
Szerbia
evalalazevic@yahoo.com

A gyermekhangszerek alkalmazása az általános iskola alsó tagozataiban

Összefoglaló

Az ének-zene tanításának általános iskolai feladatai közé tartozik a gyermekhangszerek megismertetése és megismeretése. A hangszeren való játék, a gyermekhangszer-készítés elengedhetetlen a kisgyermek zenei nevelésében. Elősegíti a gyerekek magasabb rendű érzelmeinek kibontakoztatását, élménygazdag, harmonikus fejlődésüket. Továbbá fejleszti a gyermek hallását, ritmusérzékét, a manuális készségét, valamint a kreativitását. Carl Orff kiváló német gyermekhangszer-készítő állítása szerint a modern világ hajszolt életvitelének ellensúlyozására szolgál a zenei élmény, a zene élvezete és művelése.

Ezért a gyermekhangszereken való játék, a társas zenélés, a hangszerekkel kísért egyéni és közös éneklés – a gyermek számára didaktikus célból készült művek játéka – alakítja ki a felnőttkori zenélés, a „komoly” hangszerek tanulásának igényét.

Kulcsszavak: általános iskola, zenei nevelés, értelmi képességek (figyelem, emlékezet, gondolkodás, képzelet, kreativitás, ritmusérzék) fejlesztése, Orff-gyermekhangszerek

A zene a művészetek egyik főbb ága, ezért az iskolai zeneórákon nem csak egyszerűen zenei, hanem művészeti nevelés is folyik, amely a gyermek sokoldalú fejlődésének érdekében helyet kap a nevelési rendszerben. Lényege, hogy az ismeretek elsajátításán, a képességek fejlesztésén túl a tanulókat a művészeti hatás iránti érzékenységre, annak tudatos felfogására is nevelni kívánja. A művészeti hatás érzelmi, emocionális hatás, amelyet a zene kifejezőeszközei keltenek a mű előadójában és hallgatójában. A zeneművészeti órákon értékes zeneműveket és azok igényes előadását mindig biztosítani kell. A zenével való foglalkozás általános öröme maga az éneklés, a gyakorláshoz kapcsolódó sikerélmények sora, a játékos foglalkozások, a hangszereken való játék, a hangszerkészítés stb.

Nagyon fontos, hogy a tanító személyisége kreatív fantáziával rendelkezzen, mert kreatív egyéneket nevelni csak ilyen tanító képes. Minden gyermekben megvan az ismeretlen dolgok iránti kíváncsiság, a felfedezésre és kalandra vágyó hajlam. Azért fontos a tanító személyisége, hogy a felsorolt igényeket ki tudja elégíteni. A gyermekeknek nagy élményt jelent az éneklés. Miután felfedezték saját hangjukat, többre vágnak. Ezért életükbe fokozatosan belépnek a gyermekhangszerek. A gyermek éneklés közben érzi a dallam lüktetését. Ezt a készséget járással, játékos mozgással, tapssal fejleszthetjük.

Az általános iskola alsó osztályaiban az énektanítás területén az elmúlt években a gyermekhangszereket indokolatlanul mellőzték. Teret hódított az a téves és káros nézet, hogy az alsó tagozatokon nincs szükség a gyermekhangszerek alkalmazására. Csak azért terjedhetett el ez a felfogás, mert nem tudatosították eléggé a hangszerek jelentőségét; azt, hogy a gyermek számára nem csak az osztálytársai és a tanító éneke jelentik a zenét.

A másik ok az, hogy az iskolákban nincs elegendő gyermekhangszer. Pedig ahogyan a többi tantárgyhoz szükséges segédeszközök beszerzéséhez segítséget kapnak a tanítók, ugyanúgy el kell érni a gyermekhangszerek beszerzését is.

A hangszer a zenei nevelésben olyan segítség, amelyet nem szabad kiaknázatlanul hagyni!

Carl Orff és a gyermekhangszerek keletkezése

Már 1924-ben ismert volt Carl Orff neve. Mint kiváló karmester, zeneszerző és hangszerkészítő, Dorothee Güntherrel együtt megalapították a Günther Tánc és Torna Iskolát. A hangsúly itt a ritmikai improvizációra került. A Günther-féle iskolában keletkezett a legtöbb Orff-technika, -tananyag, -gyakorlat és -hangszer. Annak érdekében, hogy segítsék az iskolai növendékek mozgulatainak hangszeres kíséretét, néhány melodikus-ritmikus hangszert kellett készíteni. Ezeket Carl Maendler zongorakészítő alkotta meg, és fejlesztette ki több éven át. Különböző hangterjedelmű fa- és fémlapokkal felszerelt xilofon, harangjáték, metalofon készült, a megfelelő hang neve minden lapra rákerült. Üstdob, dob, csörgők, cintányér egészítették ki a sort. Curt Sachs segítségével a berlini múzeum régi hangszereinek másolataként blockflöte család került az instrumentáriumba. A furulya azért fontos része az együttesnek, mert e hangszer a dallamvonalat folyamatosan fenn tudja tartani. Ami a játék technikai részét illeti, elsősorban Orff egyik tanítványának, Hans Bergesének a nevét kell megemlíteni, ő fejlesztette ki a hangszerjáték iskoláját.

Napjainkban az Orff-módszer a leginkább elterjedt. Ennek oka egyrészt látványossága és vonzereje, ugyanis a mutatós hangszerekkel a kisgyermek hamar megtanulnak eredményesen szerepelni.

A 4–14 éveseknél a hangzás csodája és a siker élménye rögtön megteszi hatását. A módszernek egyidejűleg más eredménye is születik: a közösség, az együtt zenélésben a „te” és a „mi” fogalmának felfedezése.

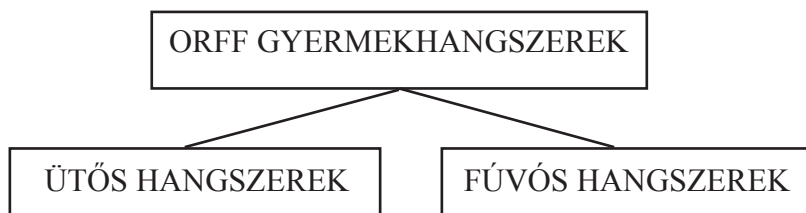
Orffnál az esztétikai tapasztalás kifejlesztésére a következő törekvéseket találjuk:

- ∞ Ritmusérzék fejlesztése beszéddel és testmozgással.
- ∞ Zenei rögtönzés képessége.
- ∞ Zenei alkotás érzékének fejlesztése.
- ∞ Az Orff-hangszerekre alapozott hangszeres képesség fejlesztése.
- ∞ Utánzás és rögtönzés Orff-hangszereken.

A mai gyermekhangszerek

E fogalomkörbe azokat a nem klasszikus hangszereket soroljuk, amelyek kezelése nem követel túlzott előtanulmányokat. Orff gyermekhangszereit két nagy csoportra oszthatjuk:

- ∞ Ütős hangszerek.
- ∞ Fúvós hangszerek.

1. ábra: Orff-gyermekhangszerek felosztása

Ritmikus-ütős hangszerek	Dallamos-ütős hangszerek	FURULYA
DOBOK	HARANGJÁTÉK	
Kisdob	Metallofon	
Pergódob vagy úttörődob	Xilofon	
Kézidob vagy tornadob		
Csörgődob		
CINTÁNYÉR	ÜSTDOBOK	
TRIANGULUM		
CSÖRGŐK		
Rumbatök		
Csengettyű		
Harang		

A gyermekekkel ismertessük meg a hangszerek hangját, alakját, játékmódját! Vegyék észre azt is, hogy a hangszerek megszólaltatása még nem jelent dallamjátszást! Mielőtt kezükbe adnánk a hangszereket, mondjuk meg a neveiket, pár szóval ismertessük és mutassuk meg a használati módjukat!

Az első két osztályban a ritmikus-ütős hangszereken van a hangsúly. Ezek pálcikák, különféle dobok, cintányér, triangulum, csörgők. Itt még csak az egyenletes lökötés a gyermekek játékanak célja. Ha az ének kísérésekor önkéntelenül áttérnének a dal ritmusának játszására, ne intsük le őket!

A harmadik osztályban tanítványaink megismerkednek a dallamos-ütős hangszerekkel. A leggyakrabban használt ilyen hangszer a metallofon.

A negyedik osztályban pedig a fúvós hangszerekkel, a furulyával bővül a gyermekek hangszerállománya.

A gyermekhangszerek előnye, hogy rajtuk a játék gyorsan és könnyen elsajátítható. A leggyakrabban használt gyermekhangszerek a furulya, metallofon, xilofon, dobok, csörgők, cintányér, triangulum, pálcikák. Ezek a hangszerek a következőkre használhatóak:

- ∞ Ritmikai és melodikai jelenségnek, dallamoknak és együtthangzásoknak szemléltetésére.
- ∞ Jól megtanult dalok szép előadásában való kíséretre.
- ∞ Zeneművek bemutatására.
- ∞ Hangszerkíséretes művek előadására.
- ∞ Társas zenélésre.
- ∞ Hallásfejlesztésre.

Mindegyik eszköz, illetve ritmushangszer más és más fogással, mozgással szólaltatható meg. Tehát, fejleszti a gyermek manuális készségét is.

Néhány szempont, amire a tanítónak oda kell figyelnie a gyermekhangszerek alkalmazásánál:

- ∞ Minden ütés kézzel kezdődik. Az emelés arról a ponttól induljon, ahová ütni szeretnénk, nem pedig a levegőből, mert ettől lesz pontatlan a megszólaló ritmus.
- ∞ Az emelés nagysága függ a ritmus értékétől. A rövid ritmusértékeket kicsi, a hosszúakat nagyobb mozdulattal kezdi.
- ∞ Lehetőleg ugyanoda üssünk, mert ott kapunk hasonló hangszínt!
- ∞ Ha új eszközöket ad a tanító a tanulók kezébe, engedje meg egy rövid ideig szabadon csörögni-zörögni őket – utána könnyebben tudja őket irányítani.
- ∞ Meg kell tanítani tanítványainkkal megszólaltatni a hangszereket különböző hangszínekben és dinamikai árnyalatokban.

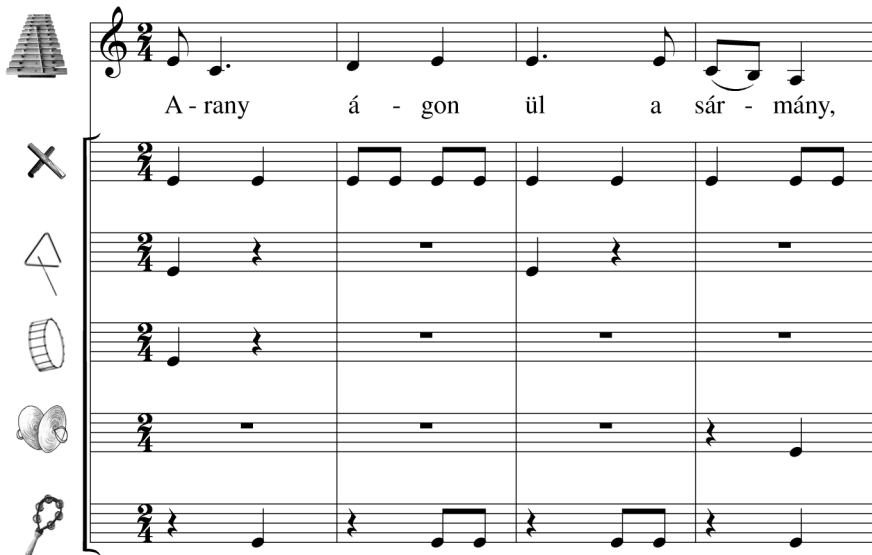
A gyermekhangszerekből összeállíthatunk egy kisebb zenekart is. Gondolkozni kell azonban a hangszerek jó összehangolásáról. Igen hangulatossá tehetjük a zeneórát, ha a daloláshoz a ritmus- és dallamképző munka során megszólaltatjuk a hangszereket.

Gyermekhangszereket használhatunk a zenei szakkörökön is. Ezekon az órákon felkészíthetjük tanulóinkat iskolai ünnepekre, rendezvényekre, esetleg a tanítási órán zenei bemutatásban való részvételre; szólókra és hangszeres művekre.

**GYAKORLATI PÉLDÁK:
GYERMEKDALOK HANGSZERELÉSE
ORFF-GYERMEKHANGSZEREKRE**

Arany ágon ül a sármány

Szöveg: Weöres Sándor
Zene: Szabadi Violetta

A - rany á - gon ül a sár - mány,

Ki - csi dalt fúj fu - vo - lá - ján,

A - rany é - gen ül a bá - rany,

The first system of the musical score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is written in a single treble clef staff with a key signature of one flat (B-flat) and a 4/4 time signature. The lyrics are "A - rany é - gen ül a bá - rany,". The piano accompaniment is written in a grand staff (treble and bass clefs) and includes a left hand part with a bass clef. The music begins with a double bar line and repeat dots. The vocal line starts with a quarter note on G4, followed by quarter notes on A4, Bb4, and C5. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a bass line with quarter notes and rests.

Be - le - zen - dít ci - te - rá - ján.

The second system of the musical score continues the vocal line and piano accompaniment. The vocal line is written in a single treble clef staff with a key signature of one flat (B-flat) and a 4/4 time signature. The lyrics are "Be - le - zen - dít ci - te - rá - ján." The piano accompaniment is written in a grand staff (treble and bass clefs) and includes a left hand part with a bass clef. The music continues with a double bar line and repeat dots. The vocal line starts with a quarter note on G4, followed by quarter notes on A4, Bb4, and C5. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a bass line with quarter notes and rests.

Aranyablak

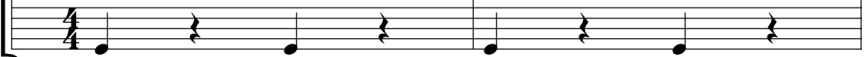
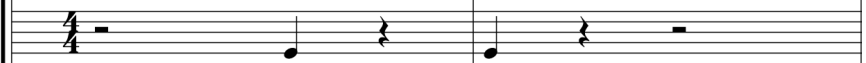
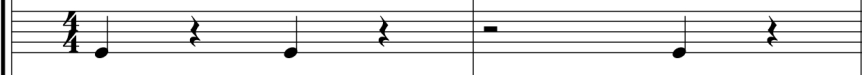
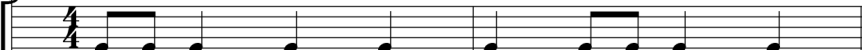
Szöveg: Károlyi Amy
Zene: Gyurcsik Stefánia

Moderato

i

Nyug-vó nap fé - nyét ör - zi az ab - lak
Lec-két be - tűz - get, szó - kat ta - gol - gat:
Sza-vak-ból me - se szö - vő - dik las - san,

Kis - le - ány ol - vas hát - tal a nap - nak.
a be - tűk szó - vá ösz - sze - fo - nód - nak.
kis - le - ány ol - vas a - rany - ab - lak - ban.

Kis - le - ány ol - vas hát - tal a nap - nak.
a be - tűk szó - vá ősz - sze - fo - nód - nak.
kis - le - ány ol - vas a - rany-ab - lak - ban.

Füstbement terv

Szöveg: Petőfi Sándor

Zene: Kiss Gyöngyvér

E - gész ú - ton - ha - za - fe - lé - A - zon
Mit mon - dok majd e - lő - ször is Ked - vest,

gon-dol - ko-dám: Mi - ként fo - gom szó - lí - ta - ni
szé-pet ne - ki? Mi - dőn, mely böl - csőm rin - ga - tá,

Rég nem lá - tott a - nyám?
A kart ter - jesz - ti ki.

The musical score consists of a vocal line in treble clef and a piano accompaniment with six staves. The lyrics are in Hungarian. The vocal line starts with a treble clef and a key signature of one flat. The piano accompaniment features a bass line and five upper staves, with various rhythmic patterns and rests.

Mesebolt

Szöveg: Gazdag Erzsi
Zene: Rúzsza Sára

Allegro

Volt egy-szer egy me-se-bolt, Ab-ban min-den me-se volt.

Fi - ók - já - ban tör - pék ül - tek, Ví - zi - lá - nyok he - ge - dü l - tek.

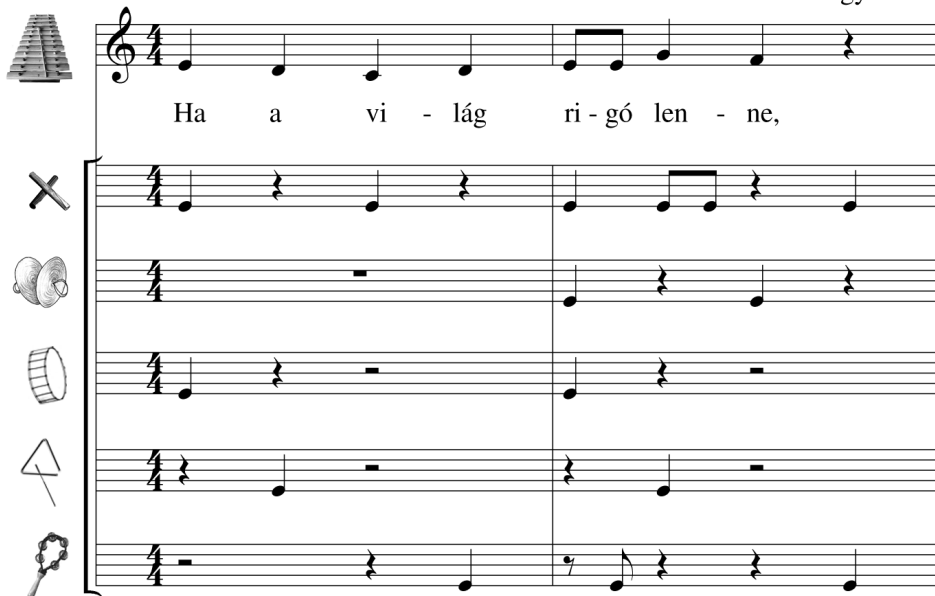
Fi - ók - já - ban tör - pék ül - tek, Ví - zi - lá - nyok he - ge - dü l - tek.

The musical score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is written in a single staff with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are in Hungarian. The piano accompaniment is written in a grand staff (treble and bass clefs) and consists of five staves. The music is in a 4/4 time signature and features a simple, rhythmic melody with a steady accompaniment.

Ha a világ rigó lenne

Szöveg: Weöres Sándor

Zene: Nagy Zsolt

Ha a vi - lág ri - gó len - ne,

Kö - té - nyem - be ő fű - tyül - ne, Éj - jel - nap - pal

The image shows a musical score for a song. The top staff is a treble clef with a melody line. Below it are six staves for instruments, likely a piano and strings. The lyrics are written below the first staff.

szé-pen szól - na, Ha a vi - lág ri-gó vol - na.

Oh, mi szép is...

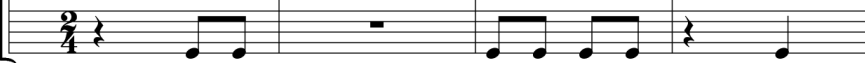
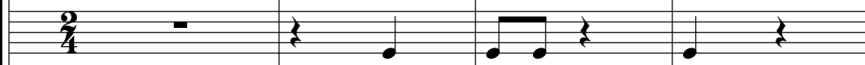
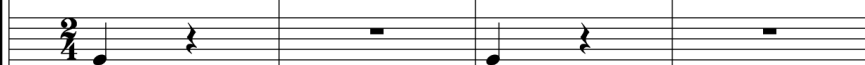
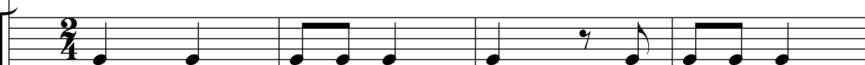
Szöveg: Jovan Jovanović Zmaj

Zene: Körmendi Zsóka

Moderato

Oh, mi szép is E vi - lág!... Ott a cser-mely, Itt vi - rág;
Ott Du-nánk visz Szín-a-ranyt; Fent bo-kor, zöld Fű a - lant;

Itt ve - tés, ott Rét te - rül; Árnny fut ott a Fény el - ül;
Csa-lo - gány az Á - ga - kon ... S én a pá - rom Hall-ga-tom!

Itt ve - tés, ott Rét te - rül; Árny fut ott a Fény el - ül;
Csa-lo - gány az Á - ga - kon ... S én a pá - rom Hall-ga-tom!

Barangolók

Szöveg: Weöres Sándor

Zene: Kis Izabella

Gyöngy az i - dő, ván - do-rol-junk,
Es - te a láb gyön - ge, fá-radt,

Nincs sze-ke-rünk, ban - du-kol-junk, Las - sú fo-lyó
Lom - bok a-latt né - zünk á-gyat. Szöcs - ke-bo-kán

á - ga mel-lett Jár - juk a halk fűz - fa-ber-ket.
jó az á - lom, Száll a vi-lág lep - ke-szár-nyon.

Gida a piacon

Szöveg: Michael Babinka

Zene: Kocsis Tímea

Ki - fu - tott a kis - gi - da
Csel - leng sze - gény, nem tud - ja
Ha a nyu - szit meg - hív - ná,

a pi - ac - ra reg - gel, a - mi - kor még
a so - ka - da - lom - ban, u - gyan me - lyik
nem vol - na baj it - ten: úgy él az a

ká - posz - tát is ve - het ott az em - ber.
ká - posz - ta is íz - lik a leg - job - ban.
ká - posz - tá - ban, mint a hal a víz - ben.

Erika és a csigák

Szöveg: Cs. Simon István
Zene: Simon Karolina

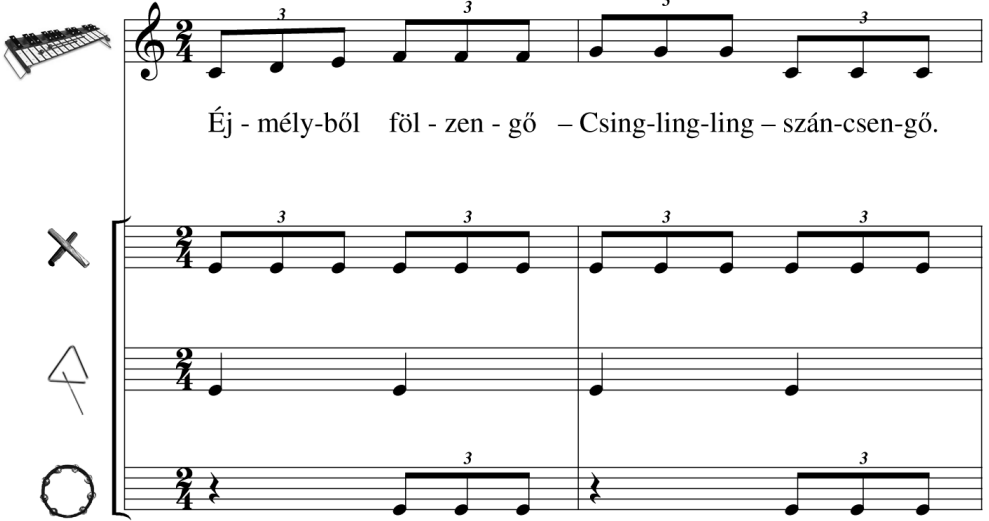
Is-me - rek egy kis - lányt, sző - két, tu - ri - sat,

úgy hív-ják, hogy E - ri - ka. E - ri - ka nap-hosz-szat

The image shows a musical score for a song. It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is written on a single staff with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are: "csi - ga - há - za - kat raj-zol-gat lá-bá - val a por - ba." The piano accompaniment is written on three staves (treble, middle, and bass clefs). The music is in a simple, rhythmic style, likely 4/4 time. The vocal line starts with a quarter note on G4, followed by a quarter note on A4, a quarter note on Bb4, and a quarter note on A4. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a simpler bass line in the left hand.

Száncsengő

Szöveg: Weöres Sándor
 Zene: Gyurkovics Virág

Éj - mély-ből föl - zen - gő - Csing-ling-ling - szán-csen-gő.

Szán-csen-gő - Csing - ling - ling - Tél öb - lén hal - kan ring.

Földobban két nagy ló
– kop-kop-kop – nyolc patkó.
Nyolc patkó – kop-kop-kop –
Csönd-zsákból hangot lop.

Szétmálló hangerdő
– Csing-ling-ling – száncsengő.
Száncsengő – csing-ling-ling –
Tél öblén távol ring.

The use of musical instruments for children in lower grades of elementary school

Summary

One of the main tasks of teaching music in elementary school is introducing children's musical instruments and making their little users fond of them. Playing on a children's musical instrument, together with making one, is essential in early childhood music education. It helps unfold a child's higher feelings, their lively and harmonious development. Furthermore, it develops a child's hearing, sense of rhythm, the manual skills and creativity.

Carl Orff, an excellent German children's instrument maker claims that in the musical experience creates balance in the modern, hectic lifestyle, as well as the enjoyment of making music. Therefore, playing on children's instruments, alone or together, singing accompanied by instruments - playing pieces of music made with a didactic purpose for children - all create the adult's future need for music and the need for learning "serious" musical instruments.

Keywords: elementary school, music education, development of cognitive abilities, development of rhythm sense, Orff's children's instruments

Felhasznált irodalom

1. Bodó B. (2003): Gyermekhangszerek készítése és használata az alsó tagozaton. Kaposvári Egyetem, Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar, Kaposvár.
2. Deák – Sárosi L. (1997): Könyv a zenéről (új módszer a komolyzene elvi és gyakorlati kérdéseinek megoldására). Edition Simonfly, Budapest.
3. Hovánszky J. (1994): Zenei nevelés az óvodában (szöveggyűjtemény az óvóképző főiskolák hallgatói számára). Hajdúböszörményi Óvóképző Főiskola, Hajdúböszörmény.
4. Laczó Z. (1985): Zenehallgatás az általános iskola alsó tagozatában. Tankönyvkiadó, Budapest.